

Raduly Zsuzsanna
Kriminológiai Tanszék
Témavezető: Gönczöl Katalin, professor emeritus

Mediációs gyakorlat az erőszakos bűncselekmények körében

I. Az erőszakos bűnözés

1. Az erőszakos bűnözés morfológiája

A kriminológiai szakirodalom számos kutatásban foglalkozott az erőszakos bűnözéssel, és a kutatások többsége elfogadta az 1970-es években végzett Vigh-Gönczöl-Kiss-Szabó-féle kutatás kiindulópontját képező erőszak-definíciót.¹ Eszerint az erőszak embertől eredő, másik személyre közvetlenül irányuló, a cél elérésére alkalmas fizikai vagy pszichikai erő. Az erőszakos bűnözés pedig *„egy országban elkövetett, közvetlen személy ellen irányuló, személy elleni erőszakkal, súlyos hátrány kilátásba helyezésével, kényszerrel, fenyegetéssel, a sértett védekezésre, akaratnyilvánításra képtelen állapotba helyezésével megvalósított cselekmény és annak elkövetői és sértettei”*, tekintet nélkül arra, hogy a bűncselekményt regisztrálták-e vagy nem.² A hazai rendőrségi, ügyészségi statisztikai rendszerben az erőszakos bűncselekmények körébe tartoznak a garázda cselekmények is, azonban ez nem kizárólag személy elleni, hanem dolog elleni erőszakkal is megvalósítható bűncselekmény.³

A társadalmi átalakulások az erőszakos bűnözés morfológiáját jelentősen befolyásolták. Az 1960-as években Magyarországon a falvakban követték el a – többnyire konfliktusokból eredő – erőszakos cselekmények többségét, azonban a XXI. század első évtizedeire a legtöbb ilyen bűncselekmény helyszíne már a városokban volt. Hozzáteesszük, hogy az elkövetők között ekkor is többségben voltak a falvaktól származók.⁴ A demokratikus átalakulást követő két évtizedben történt

¹ VIGH József – GÖNCZÖL Katalin – KISS György – SZABÓ Árpád: Erőszakos bűncselekmények és elkövetőik. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1973. 42.

² BAKÓCZI Antal – SÁRKÁNY István: Erőszak a bűnözésben. Budapest, 2001. 70.

³ NAGY László Tibor: Az erőszakos bűnözés trendjei az ERÜBS-adatok alapján. Bűncselekmények és elkövetőik 1995-2005. In: Kriminológiai tanulmányok 45. Budapest, 2008. 15.

⁴ GÖNCZÖL Katalin: Bűnözés és társadalompolitika. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 74. Idézi: KEREZSI

utcai robbantások, a bűnözők közötti leszámolások, a futball-huliganizmus (destruktív erőszak),⁵ a militáns szervezetek akciói már jelezték a szervezett bűnözés elterjedését és a csoporterőszak mint új erőszakjelenség térnyerését.⁶ Az ezredfordulón egyre több szó esett a „kamatos pénzek” behajtásáról, a házastársak, együtt élők közötti erőszakra, a gyermekbántalmazásról és a telefonos zaklatásokról. A családon belüli erőszak nem számított új jelenségnek, azonban az erőszak elszenvedői, a bántalmazott és elhanyagolt családtagok jogainak védelme a demokrácia körülményei között nagyobb hangsúlyt kapott. Az erőszakos bűnözés azonban az össz-bűnözésen belül arányaiban nem nőtt, még akkor sem, ha maguknak az erőszakos bűncselekményeknek a száma megduplázódott.⁷ A szándékos emberölések, a súlyos testi sértések, az erőszakos közömbösölések, a rablások százezer lakosra jutó számai alapján a XX. század utolsó harmadában Magyarország jóval az európai átlag alatt maradt.⁸

A Vigh–Gönczöl–Kiss–Szabó-féle kutatás az erőszakos cselekményeket a megvalósítás körülményei alapján osztályozta. A vizsgált kétszázhatvanhat bűncselekmény egyharmadánál konfliktusból eredő, előzetes ismeretet, kapcsolatot feltételező elkövetést, másik egyharmadánál támadó jellegű elkövetést, további egyharmadánál vegyes jellegű, szórakozás, mulatozás során/után történt elkövetést állapított meg.⁹ Az erőszakos cselekményeket az elkövetés megfontoltsága szempontjából tervszerű és rögtönös elkövetésre különítették el, és rögzítették, hogy a tervszerű elkövetés a legsúlyosabb erőszakos cselekmények (a szándékos emberölés, az erőszakos nemi bűntett, a rablás) sajátossága.¹⁰

Gönczöl Katalin az erőszakos bűncselekményeket konfliktusfeloldó, konfliktusos, szituatív jellegű cselekményekre (emberölés, testi sértés,

Klára: Az erőszakos bűnözés. In: GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAY Miklós: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskontroll. Corvina Kiadó, Budapest, 1999. 163.

⁵ FREYER Tamás: Az erőszak jelenléte a labdarúgó-stadionok lelátóin. In: Az erőszak a modern társadalmi folyamatokban. Szerk: VALCSICSÁK I. Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2002. 57.

⁶ Ludmila ČIRTKOVÁ: Az erőszak aktuális jelenségei. In: Az erőszak a modern társadalmi folyamatokban. Rendőrtiszt Főiskola, Szerk: VALCSICSÁK I. Budapest, 2002. 51.

⁷ A regisztrált személy elleni bűncselekmények száma 1990-ben 13.043 volt, 2012-ben 26.875. Forrás: A regisztrált bűncselekmények és elkövetők 1990-. Központi Statisztikai Hivatal, http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zjb002.html. Letöltés: 2014. október 7-ei állapot szerint.

⁸ 1970 és 1998 között a százezer lakosra jutó szándékos emberölések, súlyos testi sértések, erőszakos közömbösölések, rablások száma Romániában 29,4, Ausztriában 47,1, Svájcban 64,5, Írországon 67,2, Norvégiában 68,1, Ukrajnában 70,6, Olaszországban 86,8, Magyarországon 92,8. Az európai átlag 120,4 volt. Németország, Svédország, Szlovákia, Spanyolország, Franciaország, Skócia, Belgium, Hollandia, Horvátország, Finnország mutatói meghaladták az európai átlagot. Az USA-ban az erőszakos bűnözés mutatója 591, 8 volt. BAKÓCZI Antal – SÁRKÁNY István: i.m. 76-77.

⁹ VIGH József – GÖNCZÖL Katalin – KISS György – SZABÓ Árpád: i.m. 101.

¹⁰ VIGH József – GÖNCZÖL Katalin – KISS György – SZABÓ Árpád: i.m. 121.

magánlaksértés, garázdaság, hivatalos személy elleni erőszak) és szükséglet-kielégítő bűncselekményekre (nyereségvágyból elkövetett emberölés, erőszakos közöszlész, rablás, kifosztás, zsarolás, jármű erőszakos elvétele) osztotta fel.¹¹

Jelen tanulmány célja az erőszakos bűncselekmények miatt indult büntetőügyekben alkalmazott büntetőjogi mediáció bemutatása. A kutatást megnehezíti az, hogy a közelmúltban nem végeztek átfogó kutatást a hazai erőszakos bűnözésről. (Természetesen a kriminológiai kutatásokban vizsgált erőszakos bűnözéshez tartozó bűncselekmények köre jóval tágabb, mint azoknak a bűncselekményeknek a halmaza, amelyekben a jogalkotó a büntetőjogi mediációt lehetővé tette.) Az összehasonlítást mégis szükségesnek tartom azért, mert az erőszakos bűncselekmények kétharmada testi sértés és garázdaság, így az erőszakos bűncselekményekről szóló megállapítások többnyire érvényesek a leggyakrabban közvetítői eljárásra utalt testi sértések miatt indult esetekre is.¹² A vizsgálatban az összehasonlítás hitelessége érdekében, azokat a kutatási eredményeket emeltem ki, amelyek kifejezetten a testi sértések kriminológiai sajátosságaira vonatkoztak. Az alábbiakban az erőszakos bűnözés és a testi sértések országos jellemzőit mutatom be, míg a mediációs ügyek tapasztalatai a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében végzett kutatásom adatain alapulnak.¹³

2. Az erőszakos bűncselekmények elkövetői

Az erőszakos bűncselekmények elkövetői között, hasonlóan az összűnözés sajátosságaihoz, a férfiak vannak többségben, azonban dominanciájuk e bűncselekménycsoportban még erőteljesebb.¹⁴ A testi sértések elkövetői – a legutóbbi kutatások szerint – 86-90 százalékban férfiak.¹⁵ Szinte kizárólag férfi elkövetők jellemzik a nemi erkölcs elleni cselekményeket.¹⁶ A nők – jellemzően a kapcsolat válságba kerülése miatt

¹¹ GÖNCZÖL Katalin: i.m. 69.

¹² 2007-ben a személy elleni bűncselekmények legnagyobb hányadát a súlyos testi sértés büntette adta, régióként 50, 3 százalék és 64, 7 százalék között mozgott. Az ismertté vált bűncselekmények és elkövetők Magyarországon. Szerk.: SZALAINÉ Homola Andrea. Központi Statisztikai Hivatal, Miskolc, 2008. 15.

¹³ Dr. Kovács András, a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei főügyész Ig.431/2010/1., dr. Gyulai Gábor, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság elnöke 2010.El.VI.140/3., dr. Sándorfi György, az Igazságügyi Hivatal főigazgatója Ig.14.E/85-2/2010. szám alatt engedélyezte számomra kutatási tevékenység végzését.

¹⁴ NAGY László Tibor: i.m. 32.

¹⁵ WINDT Szandra: A családon belüli erőszak jellemzői a statisztika tükrében. In: Belügyi Szemle, Budapest, 2005/9. 66-67.

¹⁶ Diószegi Gábor a háromszázötvenhét bűncselekményre kiterjedő vizsgálatában a 2000 és 2003 között gyermekkorúak sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekményeket vizsgálta. Az elkövetők 97, 9 %-a férfi. DIÓSZEGI Gábor: A gyermekkorúak sérelmére elkövetett nemi bűncselekmények. In: Belügyi Szemle,

– férjük, élettársuk, gyermekük ellen követnek el erőszakos bűncselekményeket.

Gönczöl Katalin szerint az 1980-as években az erőszakos bűncselekményeket leggyakrabban a társadalmilag marginalizálódott, szakképzettség nélküli, alacsony iskolai végzettségű, fiatal felnőtt férfiak követték el.¹⁷ Egy későbbi, a testi sértések elkövetőinek társadalmi helyzetét vizsgáló csongrádi kutatás arra a megállapításra jutott, hogy az elkövetők között a népességen belüli átlaghoz képest nagyobb arányban vannak az alacsony iskolai végzettségűek, az elkövetők 4,2 százaléka analfabéta, 12,2 százaléka az általános iskola 1-4. osztályát végezte el. Szakiskolai végzettséggel a testi sértést elkövetők 14,3 százaléka, középiskolai végzettséggel 6,5 százaléka és felsőfokú végzettséggel 1,2 százaléka rendelkezett, azaz a szakképzettebb elkövetők az össznépelességen belüli arányukat tekintve alulreprezentáltak voltak. A súlyos testi sértéseket vizsgáló későbbi kutatás is megerősítette, hogy az elkövetők munkaerő-piaci helyzete kedvezőtlen volt, többnyire szakképzetlen fizikai dolgozók, foglalkozás nélküli, vagyontalan férfiak követték el az erőszakos cselekményeket.¹⁸ Nagy László Tibor az 1995 és 2005 közötti erőszakos bűnözésről írt tanulmányában az erőszakos cselekmények elkövetőinek differenciálódására hívta fel a figyelmet. Álláspontja szerint a rendszerváltást követő évektől a rablások tettesei között kisvállalkozók, finanszírozási problémákkal küzdő cégek ügyvezetői, vagyonőrök, katonák és rendvédelmi dolgozók is voltak, és az elkövetők között a korábbi évtizedekhez képest megnőtt a büntetett előéletűek aránya.¹⁹ Az ezredfordulón a nemi erkölcs elleni cselekményeknél, ha a sértett gyermekkorú volt, az elkövetők iskolai végzettsége tipikusan nem haladta meg a nyolc általános iskolai osztályt vagy még ennél is alacsonyabb volt.²⁰ 2000 és 2003 között a gyerekkorúak sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni cselekményeknél az elkövetők közel felének nem volt állandó munkahelye.²¹

Bakóczy Antal 1989-ben megjelent tanulmányában a szándékos, testi épség elleni bűncselekményeknél kiemelt jelentőséget tulajdonított a szomatikus és pszichés zavaroknak. Álláspontja szerint a neurotikus személyiség és a neurotikus állapot olyan tényezők, amelyek növelik az

Budapest, 2006/3.14.

¹⁷ GÖNCZÖL Katalin: i.m. 74.

¹⁸ A „Társadalmi beilleszkedési zavarok országos tárcaközi kutatási főirány” Bűnözés alirányában végzett kutatás hétszázötvenegy szándékos súlyos testi sértés miatt jogerősen befejezett hatszázhuszonnégy büntetőügy irataira és hatszázötvenhat sértett jellemzőire terjedt ki. A testi épség elleni bűnözés oksága és megelőzése. In: Kriminológiai és kriminalisztika tanulmányok. 1989/26. 164.

¹⁹ NAGY László Tibor: i.m. 33.

²⁰ DIÓSZEGI Gábor: i.m. 14.

²¹ DIÓSZEGI Gábor: i.m. 14.

erőszakos bűncselekmény elkövetésének valószínűségét. A szándékos súlyos testi sértés elkövetőinek 93,5 százalékánál az elkövető vehemens temperamentuma befolyásolta az agresszív kitöréseket, az indulatos viselkedést.²² Az ezredfordulót követő években a gyermekkorúak és a fiatalok ellen elkövetett nemi erkölcs elleni cselekmények egy részének hátterében a személyiségzavar, illetve pszichoszexuális zavar állt.²³

Az alkoholfogyasztás a közlekedési, a közrend elleni és a vagyon elleni bűnelkövetők mellett sok esetben az erőszakos cselekmények elkövetőinél is kimutatható. Az 1970-es és 1980-as években Avar Jenő, Rózsa János és Münnich Iván kutatásai alátámasztották azt, hogy az alkoholos befolyásoltság előmozdítja a könnyű és a súlyos testi sértést okozó konfliktusokat. Az 1990-es évek elején az erőszakos bűnözők közel felénél (43–48 százalékánál) állapították meg az elkövetéskori alkoholos befolyásoltságot.²⁴ Az ezredfordulón a szándékos súlyos testi sértés elkövetőinek 65 százalékánál volt megállapítható, hogy az elkövetés előtt szeszes italt fogyasztott, míg az elkövetők 25 százaléka alkoholista volt.²⁵ 2012-ben az erőszakos és garázda bűncselekmények tetteseinek 42,8 százaléka a bűncselekmény előtt alkoholt fogyasztott.²⁶

A rendszerváltás évében testi sértések elkövetőinek 14,1 százaléka korábban szabálysértés miatt volt szankcionálva, míg 46,1 százalékuk büntetett előéletű.²⁷ 2000 és 2003 között a pedofil cselekmények elkövetőinek egyharmada büntetett előéletű volt.²⁸ 2008 és 2012 között a szándékos súlyos testi sértések elkövetőinek körülbelül 30 százaléka volt büntetett előéletű.²⁹

3. Az erőszakos bűncselekmények elkövetési körülményei

Az erőszakos bűncselekmények elkövetési körülményeiről a közelmúltban szintén kevés empirikus elemzés készült. Bakóczy Antal 1989-ben végzett kutatása szerint a testi épség elleni cselekményeknél az indítékok között

²² BAKÓCZI Antal: i.m. 157-158.

²³ DIÓSZEGI Gábor: i.m. 4.

²⁴ KERESZI Klára: Az erőszakos bűnözés. In: GÖNCZÖL Katalin – KORINEK László – LÉVAY Miklós: Kriminológiai ismeretek, bűnözés, bűnözéskezelés. Corvina Kiadó, Budapest, 1999. 166.

²⁵ BAKÓCZI Antal: i.m.166.

²⁶ Tájékoztató a 2012. évi bűnözésről. Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, Budapest, 2013.7.

²⁷ BAKÓCZI Antal: i.m. 168.

²⁸ DIÓSZEGI Gábor: i.m. 14.

²⁹ Tájékoztató a 2012. évi bűnözésről. Belügyminisztérium Koordinációs és Statisztikai Osztály, Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály, Budapest, 2013. 36.

leggyakrabban a vélt vagy valós sérelem állt (körülbelül az esetek 70 százalékánál), ezt követte a torzult értékrend, a harag, a sértett magatartása mint motiváló tényező. Kevesebb esetben volt megállapítható az, hogy a sértett–elkövető összetűzése családi konfliktusból fakadt, és az antiszociális nézetrendszer, a külső befolyásolás, a szerelemfélézés, a lélektani zavarok, a gyűlölet is ritkábban játszott szerepet az eseményekben (az esetek 16,4–8,6 százaléka). Csak kivételes esetekben fordult elő, hogy az elkövetőt szexuális aberráció vagy nyereségvágy indította a bűnös cselekvésre (az esetek 6,6–0,3 százalékánál).³⁰

A Vigh-Gönczöl-Kiss-Szabó-féle kutatás az 1970-es években arra a következtetésre jutott, hogy a szándékos súlyos testi sértések körében leggyakrabban az elkövető hozzátartozói válnak áldozattá (36,9 százalék). A tettes erőszakos cselekménye az esetek 35,9 százalékánál ismerőse ellen irányul, míg a többi esetben a testi sértés sértettje az elkövető számára idegen személy.³¹ Az 1980-as, testi épség elleni cselekményeket vizsgáló kutatások igazolták azt, hogy a konfliktusban érintett tettes és áldozat kapcsolatára zömmel az jellemző, hogy már a cselekmény előtt ismerték egymást, rokoni, szomszédi, munkatársi, baráti kapcsolatban álltak. A kutatási adatok szerint az ügyek körülbelül 18 százalékánál volt jellemző, hogy a konfliktus részesei korábban nem ismerték egymás.³² Az 1990-es években az erőszakos bűncselekmények sértettjei és elkövetői a legsúlyosabb, élet elleni támadásoknál az esetek több mint felében házastársak, hozzátartozók voltak, míg a testi sértéseknél az érintettek egyharmada áll ilyen viszonyban. Az erőszakos közönség és a szemérem elleni erőszak sértettjévé leggyakrabban szintén az elkövető környezetében lévő hozzátartozók, ismerősök válnak.³³ Az ezredfordulót követő években a kiskorúak elleni nemi erkölcsöt sértő cselekményeket többnyire otthonukban szenvedték el a sértettek szüleiktől, hozzátartozóiktól vagy ismerősüktől.³⁴

Az 1980-a években a szakiskolát, középiskolát végzettek, a felsőfokú végzettségűek az átlagnépességen belüli arányukhoz képest ritkábban váltak a testi épség elleni támadások sértettjévé. Az Országos Kriminológiai Intézet átfogó áldozatkutatása szerint az erőszakos bűncselekmények sértettjei az áldozatok összességéhez képest kevésbé iskolázottak és magasabb közöttük a munkanélküliek aránya.³⁵ A nemi

³⁰ BAKÓCZI Antal: i.m. 174.

³¹ VIGH József – GÖNCZÖL Katalin – KISS György – SZABÓ Árpád: i.m. 133.

³² BAKÓCZI Antal: i.m. 175.

³³ KEREZSI Klára: i.m. 165.

³⁴ DIÓSZEGI Gábor: i.m. 14.

³⁵ NAGY László Tibor: Az erőszakos bűnözés. In: Áldozatok és vélemények. Országos Kriminológiai Intézet,

erkölcs ellen gyermekkorúak sérelmére elkövetett cselekményekben a legnagyobb valószínűséggel a 8-12 életkor közötti lányok váltak áldozattá, és a sértett esetleges fogyatékoságának, mint rizikófaktornak is volt jelentősége. A szeszes ital fogyasztása a sértetti oldalon is befolyásolta az eseményeket: a bűncselekmény idején 46,2 százalékuk volt alkoholos állapotban, míg az rendszeres alkoholfogyasztás 13 százalékuknál volt igazolható. A sértettek előzetes szabálysértési elmarasztalása és büntetettsége szintén megállapítható.³⁶ A legutóbbi kutatások szerint az erőszakos bűncselekmények sértettjeinek 14,5 százaléka ellen már korábban indult büntetőeljárás.³⁷

II. Az erőszakos bűncselekmények mediációs gyakorlata

1. A vizsgált ügyek

Az erőszakos bűncselekmények mediációjának empirikus vizsgálata a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei közvetítői eljárások gyakorlatát vizsgáló kutatásom részét képezte. A közlekedési büntetőügyektől eltérően az erőszakos bűncselekményeknél nemcsak a megyeszékhelyi ügyészségi és bírósági gyakorlat tanulmányozására nyílik lehetőség, hanem a megye területén működő öt-öt további bíróság és ügyészség tevékenysége is bemutatható. Jelen tanulmány négy év csekély ügyforgalmát öleli fel, azonban a bemutatott esetekből és a határozatok indokolásaiból okszerű következtetéseket vonhatunk le arról, hogy a jogalkalmazók milyen típusú konfliktusokat utalnak resztoratív eljárásra, és melyek azok a tényezők, amelyek akadályát képezhetik az áldozatvédelmi szempontok előtérbe helyezésének. A tanulmány összesen 71 bűnelkövető cselekményét dolgozza fel, és elkülönítetten mutatja be az ügyészségi és bírósági mediációs ügyek jellemzőit. A csekély esetszám miatt a bíróság által elrendelt mediációt esettanulmányként mutatom be, míg az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt ügyek bemutatásához arányszámokat és statisztikai eszközöket is felhasználok.

A kutatásban felölelt időintervallumban hatályos Btk. az alábbi erőszakos bűncselekmények esetében tette lehetővé a mediációt: az emberölés előkészülete (Btk. 166. § (3) bekezdés), öngyilkosságban

Budapest, 2004. 67.

³⁶ A sértettek 31,8 százaléka korábban követett el bűncselekményt. BAKÓCZI Antal: i.m. 168-169.

³⁷ NAGY László Tibor: Az erőszakos bűnözés. In: Áldozatok és vélemények. Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004. 67.

közreműködés (Btk. 168. §), magzatelhajtás (Btk. 169. § (1), (2), (4) bekezdés), testi sértés (Btk. 170.§ (1), (2), (3), (4), (6) bekezdés). A jogalkotó az egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekményeket kizárta a mediációból. A Btk. elvi lehetőséget adott arra, hogy a kényszerítés (Btk. 174.§), a lelkiismereti és vallásszabadság megsértése (Btk. 174/A. §), a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak (174/B.§ (1) bekezdés), a személyi szabadság megsértése (175. § (1) bekezdés, (3) bekezdés I. fordulat), az emberrablás előkészülete (175/A. § (5) bekezdés), az emberkereskedelem (175/B.§ (1), (2) bekezdés), az emberkereskedelem előkészülete (Btk. (175/B. § (6) bekezdés) mediálható legyen. A közvetítői eljárásra utalható a magánlaksértés (Btk. 176. § (2), (3), (4) bekezdés), a zaklatás (176/A. § (1), (2), (3) bekezdés), a becsületsértés (Btk. 180. § (2) bekezdés). Az erőszakos elemet tartalmazó vagyon elleni bűncselekmények közül a mediáció a kifosztásnál (Btk. 322. § (1) bekezdés), a zsarolásnál (Btk. 323. § (1) bekezdés) és az uzsora-bűncselekménynél (Btk.330/A. §) alkalmazható.

Ugyan a Btk. nemcsak az erőszakos jellegű személy elleni bűncselekmények miatt tette lehetővé a mediációt, hanem olyan bűncselekmények miatt is, amelyek nem tartalmaznak erőszakot, a ténylegesen közvetítői eljárásra utalt ügyek között csak egy-egy olyan cselekményt találunk, amelynek nem volt része az erőszak (egy-egy rágalmozás és foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés miatt indult büntetőügyben). Az elemzés a rágalmozás, a foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés és a gondatlanságból elkövetett testi sértés miatti mediációt csak a példák között tartalmazza. Erőszakos elemet hordozó vagyon elleni bűncselekményekben (kifosztás, zsarolás, uzsora-bűncselekmény) a mediációt a vizsgált ügyekben nem alkalmazták. Ezért az erőszakos bűncselekmények mediációjának gyakorlata lényegében a személy elleni bűncselekmények mediációjára szorítkozott.

2. A mediációra utalt bűncselekmények

A mediációt elrendelő szerveket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a személy elleni bűncselekmények elkövetése miatt indult büntetőügyekben – a közlekedési ügyek sajátosságaitól eltérően – az ügyészség már a mediáció bevezetésétől kezdődően gyakrabban rendelt el közvetítői eljárást, mint a bíróság. A megye területén működő bíróságok 2007 és 2010 között évente összesen egy-két ügyet utaltak közvetítői eljárásra.

Az alábbi táblázat azoknak a kutatásban elemzett, személy elleni büntetőügyeknek a bűncselekményenkénti megoszlását foglalja össze éves bontásban, amelyeket a városi ügyészségek a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatalhoz mediáció lefolytatása céljából megküldtek.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatalhoz érkezett és ügyész által mediációra utalt személy elleni büntetőügyek³⁸

	2007	2008	2009	2010
súlyos testi sértés (Btk. 170. § (1), (2) bekezdés)	4	21	13	11
testi sértés aljas indokból vagy célból illetve védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személlyel szemben (Btk. 170. § (1), (2), (3) bekezdés)	-	2	2	1
gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértés (Btk. 170. § (1), (2), (6) bekezdés)	-	-	-	1
foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. § (1) bekezdés)	-	-	-	1
zaklatás (Btk. 176/A. §)	-	1	1	2
rágalmazás (Btk. 179. §)	1	-	-	-

A legnagyobb arányban a testi sértés büntette miatt indult büntetőügyekben rendelték el a mediációt, a közvetítői eljárásra utalt ügyek 8/10-es - 9/10-es arányban testi sértés büntette miatt indultak.

Aljas indokból elkövetett testi sértés miatt indult nyomozás azzal a huszonhét éves férfival szemben, aki húsz éves férfi ismerősét ütötte meg. A sértett-elkövető konfliktusának előzménye az volt, hogy a sértett részese volt annak a közlekedési balesetnek, amelyben az elkövető édesapja is érintett volt. A korábbi konfliktus és a terhelt ittassága együttesen váltotta ki a terhelt indulatos viselkedését. Az elkövető 20.000 Ft kártérítés megfizetésével engeztelte ki a sértettet, és bocsánatot kért tőle (Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.1045/2009).

Emellett évente egy-két ügyben közvetítői eljárást folytattak le zaklatás miatt. Kivételesen egy esetben rágalmazás, egy alkalommal foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés miatt került sor közvetítésre.

A mediáció alkalmazási gyakorisága szempontjából önmagában nem volt döntő jelentősége annak, hogy a törvény az adott bűncselekményt

³⁸ A személy elleni ügyek esetszámai és megoszlása a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatal által 2011. július 19. napján rendelkezésemre bocsátott adatsorokon alapulnak. Az Igazságügyi Hivatal által vezetett lajstromrendszerben egy ügyszámhoz egy bűncselekménytípus rendelhető hozzá, így a személy elleni ügyek lajstrom szerinti (besorolása) eltérhet a kutatásban megállapított bűncselekmény-kategóriától.

milyen büntetési tétellel fenyegeti. A legenyhébben, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő becsületsértés, zaklatás alapesete miatt nem vagy kivételes esetben került sor a resztoratív eljárásra. A súlyos testi sértés büntette, a kényszerítés, a személyi szabadság megsértésének alapesete három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, azonban az utóbbi két bűncselekmény miatt nem alkalmazták a konfliktusfeloldást célzó diverziós eljárást. Az ötévi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén ritkábban rendelték el a közvetítői eljárást. A törvényi lehetőség ellenére a mediáció alkalmazása nem vált elterjedtté a testi sértés azon minősített eseteinél, amelyeknél az eredmény a sértett maradandó fogyatékosága vagy súlyos egészségromlása volt.

Az eljárások általában egy-egy bűncselekmény elkövetését rótták a gyanúsított terhére, de öt ügyben az elkövetőt több bűncselekmény elkövetésével gyanúsították meg.

A bűncselekmények a stádium szempontjából többnyire befejezett cselekmények voltak, az összes ügy körülbelül 1/3-a kísérleti szakaszban maradt.

3. A mediáció elrendelése

2007-ben a közvetítői eljárást az erőszakos bűncselekmények körében még nagyon kivételes esetekben alkalmazták, és - ahogyan az az esetszámoktól látható - nem beszélhetünk a mediációs ügyek számának következetes emelkedéséről sem. Az új jogintézmény alkalmazásának gyakorisága 2008-ban volt kiemelkedő, ezután a mediációs ügyek száma csökkent.

A mediáció alkalmazása ügyészségenként eltérő gyakoriságot mutatott. A Mátészalkai Városi Ügyészség és a Nyíregyházi Városi Ügyészség utalta a legtöbb ügyet mediációra (a 2007-ben mediációra utalt összes ügy a Mátészalkai Városi Ügyészségről érkezett az Igazságügyi Hivatalba). A Kisvárdai Városi Ügyészség négy év alatt összesen egy ügyet utalt közvetítői eljárásra.

A büntetőeljárás az esetek többségében a sértett feljelentésére, magánindítványára indult meg, ő kérte az elkövető felelősségre vonását. A többi eset körülbelül fele-fele arányban oszlott meg aszerint, hogy a feljelentést a sértetten kívüli más személy (például a sérülést ellátó orvos) tette-e meg, vagy a rendőrség hivatalból indította-e meg a nyomozást.

Az elkövető általában a rendőrségtől és az ügyészségtől kapott tájékoztatást arról, hogy a sértettnek nyújtott jóvátétel teljesítésével maga is befolyásolhatja az eljárás végkimenetelét. A védő és a pártfogó felügyelő ritkábban nyújtott tájékoztatást az elkövetőnek, és az ismerősöktől is ritkán hallott az elkövető az új jogintézményről.

A sértett tájékoztatásában az ügyészség játszott kulcsszerepet. A rendőrségi tájékoztatás megtörténte a kihallgatási jegyzőkönyvek felénél állapítható meg, míg a pártfogó felügyelő egy-egy esetben adott tájékoztatást a sértettnek. Évente az esetek 1/10-énél az iratokból nem lehetett megállapítani azt, hogy a sértett honnan értesült a közvetítói eljárásról szóló szabályokról.

A közvetítói eljárást sok esetben az ügyész hivatalból, a felek hozzájárulásával rendelte el. Az ügyész az akkor hatályos eljárási szabályok alapján meghallgatta a feleket, és a sértett tájékoztatása sok esetben ezen a meghallgatáson történt meg először az eljárásban. A fennmaradó ügyekben vagy az elkövető és a sértett közösen kezdeményezett mediációt vagy az elkövető önállóan kérte azt. A sértett önállóan egyetlen esetben sem kezdeményezte a mediációt. Mindez jelzi, hogy a sértett – sokszor az elmaradó felvilágosítás hiányában – nem tudta aktívan befolyásolni a büntetőeljárás menetét, s így nem jutott hozzá a számára kiengesztelődjét nyújtó jóvátételhez. Ha a védő részt vett az eljárásban, általában tett indítványt a közvetítói eljárásra, hiszen az a képviselt személy számára kedvező következményekkel kecsegtetett.

Egy ügyben a konfliktus részesei, az ittas, bántalmazást kezdeményező férfi és a kiskorú gyermekeit nevelő nő, rokoni kapcsolatban álltak és kölcsönösen bántalmazták egymást. A közös kérelmükre elrendelt mediáció eredményre vezetett. A megállapodásban mindketten felelősséget vállaltak tettükért, bocsánatot kértek egymástól, és ígéretet tettek arra, hogy a jövőben nem kerül sor közöttük hasonló konfliktusra (Vásárosnaményi Városi Ügyészség B.1049/2009).

4. Az elkövetők jellemzői

Az elkövető az erőszakos bűncselekményt általában egyedül követte el, évente két-három esetben fordult elő az, hogy az ügynek társtettesei voltak, a cselekményt ketten valósították meg.

Az elkövetők többnyire 24. életévüket betöltött férfiak voltak. Évente egy-két esetben fordultak elő 18 és 22 év közötti, illetve 22 és 24 év közötti életkorú elkövetők. 2009-ben négy gyanúsított 16 és 18 év közötti fiataalkorú volt.

Két tizenhat éves fiú meghatalmazott védője indítványozta a közvetítői eljárást amiatt, hogy a fiatalok egy tizenöt éves fiút megvertek. A felek közötti konfliktus félreértésből adódott. A védő indítványát az ügyész elutasította, azonban a megyei főügyészség hatályon kívül helyezte az ügyész döntését. A fiatalok a mediációban bocsánatot kértek, és megtérítették a sértett útiköltségét, ezzel elkerülték a bírósági eljárást (Nyíregyházi Városi Ügyészség Fk.1734/2009., Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség Nf.2757/2009).

Az elkövetők iskolai végzettsége homogén képet mutat. Az elkövetők 2007 és 2009 között közel azonos arányban oszlottak meg aszerint, hogy a 8 általános iskolai osztályt végeztek el vagy ennél magasabb szintű tanulmányokat folytattak, szakmát, érettségit szereztek. Nem fordult elő egyetlen olyan elkövető sem, akinek az iskolai végzettsége 1-4. általános iskolai osztály között volt. A 2010. évben a mérleg az érettségizettek, a szakmát szerettek irányába mozdult el, azonban hat elkövető esetében nem lehetett megállapítani az iskolai végzettséget, mert az ügyirat nem tartalmazott erről szóló adatot. Felsőfokú tanulmányokat folytató és felsőfokú végzettséget szerzett elkövetők is egy-egy esetben fordultak elő. A fiatalok elkövetők szakiskolában tanuló diákok voltak.

A terheltek munkaerő-piaci helyzete szempontjából ki kell emelni, hogy az elkövetők többsége a 2008. és a 2009. években rokkant nyugdíjas, nyugdíjas és munkanélküli volt, akiknek egy része szociális segélyben részesült, másik részük nem kapott segítyt, néhány elkövető pedig alkalmi munkából tartotta fenn magát. Az első években az elkövetőknek csupán körülbelül 1/5-e rendelkezett munkahellyel, majd 2010-ben már az elkövetők fele rendelkezett munkahellyel.

Az elkövetők közel fele rendelkezett saját lakóingatlannal, gépjárművel. A vagyontalan elkövetők aránya kisebb volt, több elkövető azonban nem nyilatkozott a vagyoni helyzetéről.

A tizenhat éves tettes és a fiatalok áldozat ittas állapotban veszekedtek, provokálták egymást. A diákok veszekedése verekezésbe torkollott. Ugyan az ügyészi meghallgatás során a sértett úgy nyilatkozott, hogy a kiesett munkabérét is igényli az elkövetőtől, a mediáció során már csak a megrongálódott szemüveg 120.000 Ft-os értékének megtérítését kérte. A fiatalok terheltek sem munkabérrel, sem vagyonnal nem rendelkezett, mégis vállalta azt, hogy a sértett kérésének megfelelően hajtja végre a kiengesztelést (Nyíregyházi Városi Ügyészség Fk.4955/2009).

A mediációban részt vett elkövetők többnyire első alkalommal kerültek összeütközésbe a törvénnyel. A bűnismétlők aránya egy-két tized.

A Vásárosnaményi Városi Ügyészség előtt B.730/2008. szám alatt folyamatban volt ügyben az ötvenéves, általános iskolai végzettségű, közhasznú munkát végző férfi terhelte a feleségét bántalmazta. A testi sértés büntette miatt indult ügyben

nem a sértett feleség, hanem a sérülést ellátó orvos tett feljelentést, mert a sértett a családi kapcsolatot jónak tartotta és nem akarta, hogy a férjét felelősségre vonják. A bíróság a terheltet korábban már pénzbüntetésre és végrehajtásában felfüggesztett szabadságvesztés büntetésre ítélte más bűncselekmények elkövetése miatt. Az ügyészség közvetítői eljárásra utalta az ügyet, azonban a mediációs ülésen sem az elkövető, sem a sértett nem jelent meg, így a közvetítői eljárás nem vezetett eredményre.

A terhelt általában védő nélkül vett részt a büntetőeljárásban. Meghatalmazott védő segítette a terheltet az esetek 2/10-ében. A kirendelt védő közreműködése egy-egy esetben – a fiatalokú terhelttel szemben folyó eljárásokban – volt megállapítható.

5. A sértettek jellemzői

A vizsgált években a sértettek átlagosan fele-fele arányban oszlottak meg nemük szerint. A sértettek többsége 24. életévét betöltött felnőtt volt. Évente egy-egy esetben találtunk 22 és 24 év közötti, illetve 18 és 22 életév közötti sértetteket. A 16 és 18 év közötti és a 14 és 16 év közötti fiatalokú sértettek csupán 2009-ben, egy-egy esetben fordultak elő. A sértett 14. életévét nem töltötte be évente egy-egy esetben. Az esetek 1/10-ében a sértett életkorát nem rögzítették az iratokban.

A sértett ügyvédi képviselőt általában nem vett igénybe. 2008-ban az áldozat egy alkalommal kérte ügyvéd közreműködését.

6. A konfliktusok jellemzői

A mediációval érintett konfliktusok túlnyomórészt szituatív módon alakultak ki, az elkövető és a sértett ritkán állt haragos viszonyban egymással (ez átlagosan az ügyek 2/10-nél mutatható ki). Évente egy-egy esetben a rendelkezésre álló iratokból nem lehetett megállapítani a konfliktus kialakulásának körülményeit. A konfliktusok további jellemzője, hogy azok kihúlt konfliktusok voltak, de a vizsgált időszak második hányadában a mediátor strukturális konfliktusokban is közvetített.

A családon belüli erőszak és tartós strukturális konfliktus előzte meg azt a mediációt, amelyben terheltként egy negyvennégy éves férfi, sértettként házastársa és lánya vett részt. A terhelt már az ügyészi meghallgatás során is a vagyoni kár megtérítésére tett ígéretet, majd a mediációs eljárásban a felelősség elismerése, a bocsánatkérés mellett összesen 17.700 Ft megfizetését vállalta. A terhelt megígérte, hogy a jövőben a sértettekkel szemben tiszteletet tanúsít. (Nyíregyházi Városi Ügyészség B.3377/2008).

Az ügyészség által közvetítésre terelt ügyekben az elkövetők és a sértettek konfliktust megelőző kapcsolatára általában az volt jellemző, hogy a konfliktusban érintett felek korábban ismerték egymást. A 2007. és a 2010. év mediációs ügyeiben egyetlen olyan eset sem fordult elő, ahol a sértett és az elkövető korábban nem ismerték egymást. Az áldozat–elkövető közötti rokoni, házastársi, élettársi, szülő–gyermek kapcsolat az esetek felét jellemezte. A családi kapcsolatot követően az ismerősi viszony a leggyakoribb kapcsolattípus az áldozat–elkövető viszonyában. Átlagosan körülbelül az esetek háromtizedében az elkövető ismerőse sérelmére követte el a bűncselekményt. Ezt követi a barátok sérelmére elkövetett bántalmazás. A tanár–diák konfliktus kivételesen, még 2010-ben egy jogesetben jelent meg. Az elkövető és a sértett az esetek jelentős többségében életvitelszerűen ugyanazon a településen lakott.

A partnerbántalmazást példázza a Vásárosnaményi Városi Ügyészségen B.700/2010. szám alatt folyamatban volt ügyben. A harmincöt éves terhelt alkoholtól befolyásolt állapotban negyvenkét éves partnerét ütötte meg, és emiatt a sértett szemüvege eltört. A sértett feljelentést tett, de később hozzájárult a közvetítői eljárás lefolytatásához. A mediációs eljárásban az elkövető elismerte felelősségét és bocsánatot kért a sértettől, amelyet az áldozat elfogadott. Az elkövető már az ügyészi meghallgatás során úgy nyilatkozott, hogy ilyen formában tudja jóvátenni a sérelmet.

A féltékenységgé váltotta ki a hatvannégy éves férjnek és a hatvanhárom éves feleségének a konfliktusát, amely a feleség bántalmazásához vezetett. A feleség nem kívánt feljelentést tenni, azonban az eljárás megindult. A közvetítői eljárásban az elkövető bocsánatot kért a sértettől, levonták a tanulságokat és megígérték, hogy a jövőben hasonló esetre nem kerül sor. A mediációs ülést Fehérgyarmaton tartották meg (Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.850/2009).

A konfliktusok további jellemzője, hogy a bűncselekmények elkövetését az esetek többségében a konfliktusfeloldás motiválta.

A sértett korábban meglopta az autószerelő foglalkozású elkövetőt, aki haragjában később megütötte a sértettet. Az ügyészség a beszerzett pártfogó felügyelői vélemény alapján, a felek hozzájárulásával hivatalból mediációra utalta az ügyet. A megállapodás megkötésére azért nem került sor, mert a sértett nem vett részt a mediációs ülésen. A sértett a mediátornak jelezte, hogy nincs pénze és ideje a megyeszékhelyre utazni. Az ügyészség ezután a nyomozást megszüntette és az elkövetőt megrovásban részesítette (Mátészalkai Városi Ügyészség B.1135/2007).

Bár a büntetőeljárások nem minden esetben vizsgálták meg a konfliktus összes részesének felelősségét, mert ezt a büntetőjogi szabályok nem tették lehetővé, a mediációban a konfliktus összes érintettje részt vett.

A közvetítés egy elkövető és két sértett között folyt testi sértés büntette miatt indult eljárásban. Az elkövető ittas állapotban egy szórakozóhelyen, táncolás közben megütötte két barátját. A sértettek nem tettek feljelentést, ezért a nyomozás csak a súlyosan megsérült áldozat sérelmére elkövetett cselekmény miatt folyt. A mediációs eljárásban azonban mindkét sértett részt vett. Az elkövető a súlyos sérülést szenvedett sértettnek már a mediáció előtt megtérítette a fogászati költségeket, és ezzel a konfliktus részben rendeződött. A mediáció keretében az elkövető bocsánatot kért a sértettektől és még további 15.000 Ft-ot fizetett ki annak a sértettnek, akinek a fogászati kezelése miatt három napi munkabére esett ki (Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.761/2007).

7. A megállapodások jellemzői

A mediátor többnyire egy ülést tartott. A mediációs megbeszéléseken általában a terhelt(ek) és a sértett(ek) vettek részt, egyéb személyekként egy terhelt védője és egy sértett jogi képviselője, három fiatalkorú terhelt törvényes képviselője és két gyermekkorú sértett törvényes képviselője vett részt.

Gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértés miatt indult eljárás azzal a negyvenhárom éves férfival szemben, aki testvérének gyermekeire vigyázott. Az elkövető nem vette észre, hogy az egyik gyermek elővette a házban tartott légpuskát, majd a fegyver az egyik gyermek kezében elsült, megsebesítve a hároméves gyermeket. A mediációban az elkövető bocsánatot kért a sértettől és vállalta, hogy a jövőben is segít a testvére gyermekeire vigyázni. A gyermekkorú sértett mellett szülője is részt vett a mediációban (Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.1088/2010).

A negyvenkét éves férfi, aki korábban szabadságvesztés büntetést töltött, hatéves unokaöccsét akarta fegyelmezni azzal, hogy a gyermeket megütötte. Az ügyben a gyermek szülei tettek feljelentést, majd az ügyészség az elkövető és a gyermek szüleinek hozzájárulásával elrendelte a mediációt. A megbeszéléseken a gyermek nem vett részt. Az elkövető bocsánatot kért a gyermek szüleitől és 10.000 Ft vagyoni jóvátételt fizetett, amelyet a szülők a gyermek ruházkodására fordítottak (Nyírbátori Városi Ügyészség B.284/2008).

A mediátor általában egymás jelenlétében hallgatta meg a feleket. Kivételesen előfordult, hogy a mediátor közvetett mediációt is tartott.

Az általános iskolai végzettségű, szakképzetlen férfi ellen azért indult eljárás, mert hölgyismerőse sérelmére zaklatást követett el. Az első mediációs megbeszéléseken a mediátor a sértettel külön beszélgetett, a sértett elmondta, hogy a valódi konfliktus közöttük és a terhelt családja között feszült, akik ellen zaklatás miatt már feljelentést tett. A direkt mediáció keretében a felek megállapodást kötöttek, az elkövető bocsánatot kért a sértettől, és vállalta, hogy segíteni fog a sértett és az elkövető családja közötti konfliktus megoldásában. A sértett elmondta, hogy a terhelt családtagjaival szemben indult eljárásban is közvetítői eljárást fog

kérni. A terhelt rendszeres jövedelemmel rendelkezett, azonban a felek számára a nyíregyházi Igazságügyi Hivatalba történő beutazás költségei is megterhelést jelentettek, ezért a mediációs üléseket a kispaládi önkormányzat egyik helyiségében tartották meg (Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.106/2009).

A mediációra utalt ügyekben az elkövető és a sértett – évente egy-egy eset kivételével – megállapodást kötött egymással. A mediációs üléseken az elkövetők felelősséget vállaltak a történetekért. A megállapodások aránya 2008-ban kedvezőtlenebbül alakult, a feleknek körülbelül több mint hattizede tudott megegyezni a sérelem jóvátételének módjáról.

A megállapodások tartalma az ügyek összességét szemlélve a legtöbb esetben a bocsánatkérés mellett nyújtott pénzbeli jóvátétel volt. Ez átlagosan a megkötött megállapodások felét jellemezte. Az elkövetők legtöbbször a sértett sérüléseivel összefüggő költségeket, a fogászati, orvosi kezelés költségét, a kiesett munkabért és a sértett büntetőeljárással felmerült útiköltségét fizették meg.

A Nyíregyházi Városi Ügyészségen B.695/2010. szám alatt folyamatban volt eljárásban a sértett nyolc napon túl gyógyuló sérülését ellátó orvos tett feljelentést. Az elkövető barátját ütötte meg, majd az eljárásban a terhelt meghatalmazott védője kezdeményezte a mediációt. A konfliktus részben már a mediáció előtt rendeződött, a sértett már a mediáció előtt is jutott bizonyos mértékű anyagi jóvátételhez. Az elkövető a mediációban felelősséget vállalt a tettéért és 800.000 Ft vagyoni jóvátételt fizetett a sértettnek, amely a sértett kiesett munkabérét és a sérülés miatt felmerült költségeit fedezte.

A mediáció összességében közel azonos arányban, az ügyek körülbelül negyedrésze zárult bocsánatkéréssel és a bocsánatkérés mellett nyújtott nem pénzbeli természetű jóvátétellel.

Bocsánatkéréssel zárult a mediációs eljárás az édesapa által felnőttkorú fia sérelmére elkövetett testi sértés büntette miatt indult eljárásban. Az apát dühítette, hogy a házasságban élő fia más nőnek udvarolt és hogy a családját elhanyagolta. Az apa gyógyszer és alkohol hatása alatt késsel kergette a fiát, majd megszúrta őt. Az elkövető és védője közösen kérték a mediáció elrendelését. A mediációban a sértett elfogadta a terhelt bocsánatkérését, és ezzel a konfliktust lezártnak tekintették (Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.416/2009).

A terheltek a bocsánatkérés mellett nyújtott nem pénzbeli természetű jóvátétel keretében ígéretet tettek a sértettnek arra, hogy kevesebb alkoholt fogyasztanak, változtatnak addigi magatartásukon és a nézeteltéréseket erőszakmentes módon rendezik.

A tanulmányokat folytató elkövető alkoholos befolyásoltság alatt bántalmazta volt barátnőjét. A megkötött megállapodásban bocsánatkérés mellett a kapcsolatuk javítására tettek kölcsönös ígéretet, miszerint a terhelt a jövőben felmerülő konfliktusok esetén kontrollálja magát és a problémákat meg fogják beszélni (Nyíregyházi Városi Ügyészség B.10.377/2009).

Az eredményes közvetítések egy-két tizedénél az elkövető a bocsánatkérés mellett vagyoni és nem vagyoni jóvátételt is nyújtott. Az egyezségek negyedénél magatartási szabály is kialakult.

A fiatalkorú terhelt jóvátétele az áldozat és az áldozat családja javára szolgált. Az elkövető megverte tizenhét éves ismerősét, aki a kezdetekben nem akart részt venni a mediációban. A vagyontalan, jövedelemmel nem rendelkező fiatalkorú bocsánatkérése mellett nyújtott anyagi és nem anyagi természetű jóvátételt. Az elkövető 100.000 Ft kártérítés megfizetése mellett azt is vállalta, hogy személyesen segít a sértett családjának a ház körüli munkákban (Nyíregyházi Városi Ügyészség Fk.4720/2009).

A jóvátétel általában a sértett javára szólt, azonban az elkövető egy-egy esetben a megsértett közösséget kívánta kiengesztelni.

Az egyik ügyben az elkövető a helyi választási bizottság hét tagját rágalmazta. A megbeszélésen az terhelt nemcsak bocsánatot kért az érintettektől, hanem vállalta azt is, hogy a település valamennyi lakosának postaládájába eljuttat egy olyan levelet, amelyben tájékoztatja a lakosságot a korábbi állításainak valótlanágáról (Mátészalkai Városi Ügyészség B.1642/2006).

A vizsgált ügyekben a megállapodások egyetlen kivételtől eltekintve minden esetben teljesültek. Az ügyészek a mediáció eredményességét nem bírálták felül, hanem elfogadták a sértettek és a mediátorok nyilatkozatát.

A közvetítői eljárás a legtöbb esetben azért hiúsult meg, mert valamelyik fél nem ment el a mediációs megbeszélésre. A sértett egy esetben nem vett részt a mediációs ülésen. Egy esetben sem az elkövető, sem a sértett nem ment el a mediációs ülésre, míg egy alkalommal a terhelt nem vett részt azon.

A 2008. év kiemelkedik a megghiúsult mediációs eljárások illetve megállapodások szempontjából, mert hét közvetítői eljárás volt sikertelen. Ennek oka egyrészt a felek távolmaradása, másrészt az volt, hogy a felek nem tudtak megállapodni aminkét fél számára megfelelő jóvátételről. A mediáció egy esetben azért nem volt lefolytatható, mert az egyik fél meghalt.

Nem tudtak megállapodni a felek abban a testi sértés miatt elrendelt mediációban, amelynek az a konfliktus képezte a kiindulópontját, hogy a nagymama megütötte egy éves unokáját. A pártfogó felügyelői vélemény alapján az ügyész a felek hozzájárulásával, hivatalból utalta az ügyet közvetítői eljárásra, azonban a mediációs ülésen az elkövető nem vállalt felelősséget a tettéért. Az idős asszony a nyomozás során is csupán ténybeli beismerő vallomást tett, mert nem érezte bűnösnek magát. A vádemelést követően a bíróság tárgyalás mellőzésével pénzbüntetést szabott ki az elkövetőre. A mediációs ülésen a gyermekkorú sértett helyett törvényes képviselője vett részt (Mátészalkai Városi Ügyészség B.1245/2007).

A terheltet bosszantotta, hogy barátnője sokat túlórázik a sértett cégénél, mert emiatt kevés időt tudott együtt tölteni a partnerével, aki a sok munka miatt gyakran kimerült volt. Egyik napon szóvá is tette a sértettnek, hogy a munkaidőt máshogyan kellene meghatározni. A terhelt és a sértett között vita támadt, majd a terhelt ökölrel megütötte a sértettet. A sértett a mediációban 500.000 Ft kártérítés megfizetését igényelte az elkövetőtől, azonban a felek nem tudtak megállapodni (Kisvárdai Városi Ügyészség B.913/2008).

Azokban az esetekben, amikor a mediációs eljárás nem volt eredményes, az ügyész vádat emelt. Előfordult, hogy az ügyészség az eredménytelen mediáció ellenére megszüntette az eljárást és az elkövetőt megrovásban részesítette. Az ügyészség ezzel a döntéssel lényegében kifejezte azt, hogy egyes mediációra utalt ügyek a társadalomra olyan csekély fokban veszélyes cselekmények, amelyeknél a közvetítés sorsától függetlenül meg lehet szüntetni az eljárást, mert a hatósági rosszallás kifejezése elégséges jogkövetkezmény. A bíróság a sikertelen mediáció után legtöbbször pénzbüntetést, egy esetben közérdekű munkát szabott ki és egy esetben próbára bocsátás intézkedést alkalmazott. A mediációt tehát nem olyan elkövetők ügyeiben alkalmazták, akikre egyébként, a büntetéskiszabási körülmények mérlegelése alapján szabadságvesztés büntetést várt volna.

8. A mediáció hatása az elkövetők reintegrációjára

Magyarországon a sikeres közvetítés elősegítette azt, hogy az elkövetők szembesüljenek tetteik következményeivel és rendeződjenek a megrongálódott emberi kapcsolatok. A konfliktusok nyugvópontra jutása különösen fontos volt akkor, amikor az elkövető és a sértett egyébként rendszeresen kapcsolatba kerül egymással a családban, az iskolában, a munkahelyen és a lakókörnyezetben. A megromlott párkapcsolatok egyes esetekben nem álltak helyre, a mediáció azonban a kapcsolatok lezárása esetén is eredményesnek tekinthető.³⁹

A férj megverte feleségét, aki ezután a közös gyermekkel együtt elköltözött a házból. Az eredményes mediáció kapcsolatuk lezárásához vezetett (Nyíregyházi Városi Ügyészség B.8282/2007).

³⁹ Finnországban a mediált partnerbántalmazások 69 százalékánál a sértett és az elkövető közötti kapcsolat megmaradt. Az erőszakos cselekmények után csak a párok 19 százaléka költözött külön, míg a felek 12 százalékánál nem ismert a kapcsolat sorsa. Erika UOTILA and Saija SAMBOU: Victim-offender mediation in cases of intimate relationship violence – ideals, attitudes and practices in Finland. In: Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention. 2010/11. 197.

Az általános iskolai pedagógus fegyelmezés érdekében ütötte meg a tizenegy éves diákot. A terhelt a gyermeknek okozott sérelmet azzal tette jóvá, hogy elvitte őt egy kirándulásra a Zempléni-hegységbe (Nyíregyházi Városi Ügyészség B.5380/2010).

9. A bíróság által mediációra terelt erőszakos bűncselekmények

A bíróság által elrendelt mediációs ügyek száma a vizsgált időszakban nem változott, évről évre egy-egy esetben rendeltek el mediációt. A bírói gyakorlatot tekintve figyelemre méltó, hogy a megye területén működő hat bíróság közül kizárólag a Nyíregyházi Városi Bíróság és a Kisvárdai Városi Bíróság rendelt el mediációt néhány ügyben. A Mátészalkai, a Nyírbátori, a Vásárosnaményi és a Fehérgyarmati Városi Bíróság egyáltalán nem alkalmazott közvetítői eljárást az erőszakos bűncselekmények körében. Az alábbiakban a bíróságok által közvetítői eljárásra utalt erőszakos bűncselekményeket mutatom be.

Súlyos testi sértés büntetének kísérlete miatt indult eljárás két felnőttkorú elkövetővel szemben. A tanári végzettségű férfi saját háztartásában élettársával közösen nevelte az élettársa tizenkilenc éves lányát, aki szintén dolgozott. Az ittas férfi és a nevelt lány közötti konfliktus kölcsönös bántalmazásba torkollott. Az eljárás során kizárólag a meghatalmazott védők tájékoztatták a terhelteket a közvetítői eljárás lehetőségéről, amelynek oka az volt, hogy fél évvel a bűncselekmény elkövetése után lépett hatályba a közvetítői eljárást bevezető jogszabály. Mindkét vádlott kérte a közvetítői eljárás lefolytatását. A bíróság az ügyben tartott első tárgyaláson felfüggesztette az eljárást a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében hat hónapra. A közvetítői eljárásban a felek már az első mediációs ülésen megállapodást kötöttek egymással, bocsánatot kértek egymástól, amelyet kölcsönösen elfogadtak. A mediációs ülésen a terheltek mellett az élettárs (édesanya) és a meghatalmazott védő vett részt. A közvetítői eljárás nem váltotta ki a jogszabályban foglalt következményeket, mert a bírói döntéssel szemben az ügyész fellebbezést jelentett be. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság hatályon kívül helyezte a közvetítői eljárást elrendelő végzést, mert a terheltek a nyomozás során nem ismerték be a bűncselekmény elkövetését. A megyei bíróság rögzítette azt, hogy a közvetítői eljárásnak a nyomozati eljárásban van helye, és a bíróság által elrendelhető mediáció csak kiegészítő szerepet játszik. A végzés a Debreceni Ítéltábla hasonló iránymutatást tartalmazó Bkf.I.122/2007/2. számú végzésére hivatkozott. A tárgyaláson a felek nem kérték a másik fél megbüntetését, és a bíróság végül egy-egy év próbára bocsátás intézkedést alkalmazott velük szemben (Nyíregyházi Városi Bíróság 7.B.2253/2006., Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság Bf.419/2007/5.).

A huszonnégy éves, szakképzetlen, munkahellyel rendelkező és büntetlen előéletű terhelt egy sörözőben megütött egy húsz éves diákot és egy huszonöt éves tanárt, mert azok provokálták őt. Az ügyész indítványozta, hogy a bíróság tárgyalás

mellőzésével döntsön az ügyben. A bíróság az elkövetővel szemben pénzbüntetést szabott ki. A meghatalmazott védő tájékoztatta a terheltet a közvetítői eljárásról, majd az ügyben tartott tárgyaláson a bíróság a terhelt és a védő kérelmére felfüggesztette az eljárást. A mediátor a feleket egymás jelenlétében hallgatta meg. A közvetítés során a terhelt bocsánatot kért a sértettektől, és vállalta, hogy megtéríti a sértettek útiköltségét. A bíróság megszüntette az eljárást, és elkobozta a terhelt zsebkését és viperáját (Nyíregyházi Városi Bíróság B.1112/2007).

Szituatív konfliktus vezetett a testi sértés büntettségéhez akkor, amikor egy felnőttkorú, szakképzett, munkahellyel rendelkező férfi egy ismeretlen fiatalkorú fiút megvert. A bűnisméltő elkövetőt és a sértettet a rendőrség tájékoztatta a mediációról, majd a terhelt meghatalmazott védője az elkövetővel közösen kezdeményezte azt a folytatólagos tárgyaláson. A bíróság az eljárást három hónapra függesztette fel. A mediációban a sértett törvényes képviselője is részt vett, és az elkövető a mediáció után bocsánatot kért a sértettől és vagyoni jóvátételt nyújtott neki. A bíróság az eredményes közvetítés miatt az eljárást megszüntette.

A Kisvárdai Városi Ügyészség egy büntetlen előéletű, szakképzett üzletvezető ellen azért emelt vádat, mert megütött egy fiút és a ruháját is elszakította. A verekedés előzmény az volt, hogy a fiú pofonvágta az üzletvezetőt. Az üzletvezető a pofon miatt nem kérte a fiú felelősségre vonását. A rendőrség mindkettőjüket tájékoztatta a mediációról, legalábbis a jegyzőkönyvek tanúsága szerint, azonban a terhelt meghatalmazott védője volt az, aki a bírósági tárgyaláson kérte a közvetítői eljárás elrendelését. A helyreállítást célzó eljárásban a sértett elfogadta a terhelt bocsánatkérését, és az elkövető megtérítette a sértett ruhájában esett kárt, majd a bíróság megszüntette az eljárást (Kisvárdai Városi Bíróság B.85/2009).

A felek szintén kölcsönösen elkövetői és áldozatai voltak a súlyos testi sértésnek abban az ügyben, amelyben egy munkanélküli tanár bántalmazta családtagját. A rendőrség a feleket tájékoztatta a közvetítői eljárásról, azonban a sértett a folytatólagos tárgyaláson terjesztette elő a kérelmet. A terheltet meghatalmazott védő képviselte. A bíróság az eljárást hat hónapra felfüggesztette. A közvetítői eljárásban a terhelték kölcsönösen bocsánatot kértek egymástól. A felek közötti strukturális konfliktus egyetlen ülés alatt rendeződött (Nyíregyházi Városi Bíróság B.712/2010).

III. Néhány gondolat a mediációra alkalmas erőszakos bűncselekményekről

Álláspontom szerint a közvetítői eljárásra alkalmas erőszakos bűncselekményeket az egyes bűncselekmények kriminológiai attribútumai alapján célszerű meghatározni. Egyetértek Gönczöl Katalinnal abban, hogy az erőszakos bűncselekmények a leginkább alkalmasak a közvetítői

eljárásra, különösen azok, amelyek előzetes konfliktusból, vitából erednek, illetve ha a konfliktus részesei már korábban is ismerték egymást.⁴⁰ A vegyes jellegű, szórakozás, mulatozás során történt bűncselekmények és azok a bűntények, amelyeket nem előre kitervelten, hanem hirtelen, konfliktusfeloldás céljából valósítottak meg, szintén alkalmasak a mediációra. Éppen emiatt úgy vélem, hogy a házastársak, családtagok között elcsattanó pofonok, a szerelemfáltásból eredő összetűzések, az iskolában, a munkahelyen és a szórakozóhelyeken oly gyakori verekedések általában természetüknél fogva alkalmasak lehetnek a helyreállítást célzó konfliktuskezelésre. A konfliktus részeseinek kapcsolata ugyanis nem zárul le a büntetőeljárás befejezésével, mert a feleket összezárja az a kisközösség, amelyhez tartoznak, ahol élnek. Az emocionálisan telített konfliktus kezelése után a sértett és az elkövető is megkönnyebbül, ha a vitából mindketten „győztesként” kerülnek ki. Az érzelmi feszültség levezetése és a bűncselekmény okainak feltárása a konfliktus mindkét részeseinek érdeke, hiszen ez biztosítja a reintegrációt, a jövőbeni békés együttélést és az együttműködést.

A jogalkotó a közvetítői eljárásra alkalmas erőszakos bűncselekmények körét álláspontom szerint túlságosan szűk keretek közé szorította. A vizsgálat idején hatályos büntetőjogi normák szerint meghatározott személy elleni bűncselekmények voltak azok, amelyek közvetítői eljárásra voltak utalhatóak.⁴¹ A 2012. évi C. törvény hatálybalépésével a mediálható bűncselekmények köre lényegében nem változott. Kétségtelen, hogy ebből a körből a gyakorlatban gyakran előforduló testi sértés, a magánlaksértés, a zaklatás és a tetteges becsületsértés hordoz magán olyan jellegzetességeket, ami miatt célszerű a konkrét ügyet megvizsgálni és mérlegelni a mediáció lehetőségét. Bővebb azonban azoknak a cselekményeknek a köre, amelyekben a törvény adta lehetőség híján, a cselekmények konfliktusos jellege ellenére a közvetítői eljárásra nem kerülhet sor. A kiskorú elhelyezésének megváltoztatása, a kiskorú veszélyeztetése, a hivatalos és a közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, a bírósági végrehajtás akadályozása, a garázdaság, a rendbontás, az önbíráskodás és a rablás miatt indult ügyekben főszabályként nem rendelhető el közvetítői eljárás. Holott gyakran azt tapasztaljuk, hogy ezekre a cselekményekre, amelyek fizikai vagy pszichikai bántalmazással járnak (illetve járhatnak) együtt, és a

⁴⁰ Szakmai megbeszélés Gönczöl Katalinnal professor emeritus asszonnyal 2014. július 1-jén, Budapesten.

⁴¹ Az 1978. évi IV. törvény 36. § (1) bekezdése alapján, majd 2013. július 1. napja óta az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni bűncselekmények utalhatóak közvetítői eljárásra.

konfliktusfeloldást célzó mediáció lenne a megfelelő szankció. Különösen igaz ez a fiatalok által elkövetett bűncselekményekre.

A mediációra alkalmas konfliktusok kijelölésekor a jogalkalmazás nem a kriminológiai szempontokat vette figyelembe. A legfelsőbb bírói fórum a közvetítői eljárás alkalmazhatóságának kereteit eljárásjogi szempontok alapján szűkítette, míg az alsóbb fokú bíróságok passzív joggyakorlatukkal devalválták az európai uniós jogon alapuló új jogintézmény jelentőségét.

A Legfelsőbb Bíróság 3/2007. Büntető Kollégiumi véleményének II. pontja szerint nincs helye közvetítői eljárásnak a magánvádas eljárásban. Ez a bírói gyakorlatra iránymutató jellegű jogértelmezés eljárásjogi szempontok alapján a tetteges becsületsértés miatt indult ügyeket úgy zárta ki a mediációból, hogy egyébként a jogalkotó erre az erőszakos bűncselekményre nézve a mediációt kifejezetten megengedte. Jóllehet, a magánvádas eljárás speciális szabályai a felek békéltetését preferálják, azonban az az alábbiak miatt nem azonosítható a bíróság falain kívül, a szakképzett mediátorok által tartott közvetítői eljárással.

A magánvádas eljárásban a békítésnek nem előfeltétele az, hogy az elkövető elismerje a felelősségét és a sértett is önkéntesen vegyen részt abban.⁴² A jogszabály nem tartalmaz részletes leírást arról, hogy a békítést hogyan kell elvégezni, és az ügyben eljáró bírák és bírósági titkárok speciális képzés hiányában is végezhetnek békítést. A békítés a bíróság hierarchiát sugárzó tárgyalótermében történik, ahol arról jegyzőkönyv készül. A gyakorlatban sok esetben nem történik meg a felek közötti konfliktus okainak, lefolyásának és magának a bűncselekménynek a megbeszélése. A békítés ilyenkor formális és gyakran eredménytelen processzus, amely a feljelentés visszavonásának funkcióját tölti be akkor, amikor a feljelentő már előzetesen megbocsátott az elkövetőnek, vagy legalábbis az áldozattá válás miatti dühe, indulata mérséklődött. Előfordul, hogy a feljelentő azért vonja vissza a feljelentést és azért békül ki az elkövetővel, mert egyszerűen nincs pénze arra, hogy megfizesse a magánvádas eljárás illetékét az államnak. Jelenleg az állam tízezer forintért folytatja le a rágalmozások, a becsületsértések és a kegyeletsértések miatt indult büntetőeljárásokat. A fizetési kötelezettség alól a sértett akkor mentesül, ha a békítés eredményes, azaz ha a sértett nem kéri az eljárás folytatását és az elkövető megbüntetését.⁴³

De milyen eredménnyel járhat ez a típusú békítés? Álláspontom szerint olyan kedvező végkimenettel biztosan nem kecsegtet, mint a mediáció. Ez azonban nemcsak a békítést végző kilétén múlik. A konfliktusfeloldásban

⁴² A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 502. § (4) bekezdése.

⁴³ Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 52. § (1) bekezdése, 57. § (2) bekezdés b) pont.

való közreműködés nem a bírák és a bírósági titkárok, hanem a szakképzett mediátor feladata. Másrészt a büntetőeljárás törvény nem tartalmaz olyan rendelkezést, amelynek alapján a sértett hozzájuthatna bármilyen jóvátételhez a sikeres békítés után. A békítésben az elkövető nem képes kiengesztelni az áldozatot. Ezért úgy gondolom, hogy abban a büntető igazságszolgáltatási rendszerben, amelyben a büntetőjogi mediáció immár nyolc éve új fejezetet nyitott, a magánvádas útra tartozó bűncselekményekkel is a közvetítői eljárás keretében kellene ténylegesen foglalkozni.

A joggyakorlatot tekintve összességében megállapítható, hogy a mediációt szinte kizárólag az ügyészek rendelik el a legcsekélyebb súlyú erőszakos bűncselekményekben, ahol a sértett sokszor már előzetesen megbocsátott az elkövetőnek. A felek előzetesen konszenzusra jutottak abban, hogy a bűncselekmény a vita hevében következett be, amelyben kölcsönösen felelősnek is érezhették magukat. Lehet, hogy nem is tettek volna feljelentést, ha a sérülés miatt nem kell orvoshoz menni. A konfliktus részeseinek, a családtagoknak gyakran érdekük is fűződik ahhoz, hogy az elkövetőt ne büntessék meg, hiszen a pénzbüntetés a „közös kasszát” terhelné, míg a közérdekű munka az otthoni teendőktől venné el az időt. A szülők és a pedagógusok gyermekek feletti fegyelmezési jogának bizonytalan megítélése is látható a mediációs ügyekből. Sokak szerint a gyermekek megütése nevelési célból csekély társadalomra veszélyességet hordoz magában, és bizonyos jogalkalmazói döntések is büntethetőséget kizáró okként, illetve enyhítő körülményként kezelik a gyermekek otthoni testi fegyelmezését.⁴⁴

Bár a jegyzőkönyvek tanúsága szerint az elkövetőket többnyire a rendőrség tájékoztatta a mediációról, az ügyek sorsának meghatározója az ügyészség volt. A sértettet jellemzően csak az ügyészség tájékoztatta a mediáció lehetőségéről, annak elrendelése előtt. A bíróság által elrendelt mediációs ügyekben a rendőrség bizonyos esetekben tájékoztatta a feleket, azonban a közvetítői eljárás kezdeményezésére mégis később, a bíróság előtt került sor. Ez jelzi, hogy ugyan a rendőrségi jegyzőkönyvek sok esetben tartalmazzák a közvetítői eljárásról szóló tájékoztatást, az ténylegesen nem történik meg, nem hangzik el a nyomozás során. A felek ismerethiányát a gyakorlatban elsősorban az ügyész pótolta, aki már előzetesen szelektálta a mediációra alkalmas ügyeket, másodsorban azok a meghatalmazott védőügyvédek, akik az ügyfelek számára a legkedvezőbb, a „nyertes” helyzetét ígérő megoldást keresték a

⁴⁴ GYURKÓ Szilvia: A szülők házi fegyelmezési jogától a gyermek testi fenyítésének tilalmáig. In: Belügyi Szemle 2005/9. 100.

büntetőügyekben. A bírói gyakorlat sem a felnőtt, sem a fiatalkorúak ügyeiben nem ismerte fel az erőszakos konfliktusok resztoratív rendezésének előnyeit. Azokban az ügyekben, amelyekben elrendelte a mediációt nem az ügyészi mérlegelési szempontokat vizsgálta felül, hanem a meghatalmazott védő indítványa alapján tért el a büntetőeljárás hagyományos folytatásától.

Az ügyészség által mediációra terelt ügyekben az elkövető büntetlen előélete és a konfliktus jellege együttesen billentette a mérleget a mediáció javára. A fiatalkorú elkövetők részvétele kivételes volt. A konfliktusok részesei többnyire előzetesen ismerték egymást, rokoni viszonyban álltak egymással és veszekedés, vita során bántalmazták a másikat. A bíróság jellemzően azokban az ügyekben alkalmazott közvetítést, ahol a felek kölcsönösen elkövetői és sértettjei voltak az ügynek, további közös sajátossága az ügyeknek, hogy a terhelteket meghatalmazott védő képviselte.

Ugyan az ügyészségek 2008-ban több ügyet utaltak közvetítői eljárásra, azonban relatíve sok esetben nem született megállapodás, és ez okozhatta azt, hogy később már kevesebb ügyet utaltak közvetítői eljárásra. A megállapodások megkötésének akadálya azonban szintén figyelemre méltó: egyik vagy másik fél nem tudott megjelenni a mediációs ülésen. Az iratok elárulják, hogy ennek oka az volt, hogy a megjelenéssel felmerülő útiköltség megfizetése megterhelést jelentett számukra. A mediátor a problémát akkor tudta áthidalni, amikor a felek előzetesen jelezték neki azt, és ezekben az ügyekben egyik vagy másik fél lakóhelyén, a polgármesteri hivatalban tartották meg a mediációs ülést. A többi esetben a mediátor a törvényi rendelkezések alapján visszavontnak tekintette a távolmaradó fél hozzájárulását az eljáráshoz.

Az ügyészség által elrendelt mediációban részt vett elkövetők társadalmi státusza heterogén képet mutat, és ez a megkötött megállapodások tartalmában tükröződik. A jóvátételi formák között éppúgy találunk pusztán bocsánatkérést, mint pénzbeli jóvátételt, munkavégzést és magatartási szabály kialakítását. A bíróság által mediációra terelt ügyekben érintett elkövetők munkahellyel rendelkező, szakképzett és büntetlen előéletű emberek voltak, azonban ez a jóvátétel formájában nem jelent meg. Az elkövetők a mediációban felelősséget vállaltak tettükért és bocsánatot kértek egymástól, egyéb vagyoni és nem vagyoni jóvátételt nem nyújtottak és magatartási szabályt sem alakítottak ki. Egyetlen bűnismétlő elkövető nyújtott a bocsánatkérés mellett pénzbeli jóvátételt a sértettnek. A csekély bírói gyakorlat alapján úgy tűnik, hogy a büntetőjogi mediáció a vádemelés után a kedvező társadalmi státuszú

elkövetők privilégiuma. Ők elsőbűntényes elkövetőkként is védőügyvédhez fordulnak segítségért. A szegényebb, kevésbé tájékozott elkövetők ügyeiben a bíróságok nem alkalmazzák a büntetőjogi mediációt, ahogyan a fiatakorúak büntetőügyeiben sem.

Mindez különösen aggasztó olyan büntetőpolitikai környezetben, amely a csekély súlyú cselekményeket elkövetők és a fiatakorú terheltek felelőssé tétele iránti, megnövekedettnek vélt igényre próbál reagálni.⁴⁵ Meggyőződésem, hogy ezt a kérdést az a kriminálpolitika kezelte megfelelően és arányosan, amely lehetővé tette a büntetőjogi mediációt az erőszakos bűncselekmények miatt is, és a bűnmegelőzésben is támogatta a resztoratív eljárások alkalmazását.⁴⁶

Álláspontom szerint a jövőben több, fent említett erőszakos bűncselekményre ki kellene terjeszteni a közvetítői eljárás tárgyi hatályát. Meg kellene engedni azt, hogy a közvetítői eljárás a fiatakorúak ügyeiben a jelenleginél tágabb, a két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő büntetteknel is elrendelhető legyen. Így a fiatakorúak büntetteinek szankcionálására a jelenleginél differenciáltabb eszköztár állna ténylegesen rendelkezésre.⁴⁷ Az új büntető eljárásjogi kódex kodifikációja során célszerű lenne megfontolni azt, hogy a magánvádas eljárásba hogyan ékelődhetne be a közvetítői eljárás. Fontos az is, hogy az ország valamennyi megyéjében elérhetőek legyenek az úgynevezett agressziókezelő tréningek, mert a tréningen való részvétel sok esetben hatásosabban tartja vissza a fiatal vagy felnőtt korú büntettest az újabb verekedéstől.

A jogalkalmazói gyakorlat változásának kulcsa talán az lenne, ha a büntető eljárási törvényben alapelvi szinten deklarálnák az áldozati szempontok figyelembevételét a szankció alkalmazásában, például úgy, hogy a büntetőeljárásban elő kell segíteni a bűncselekménnyel okozott sérelem jóvátételét és a sértett igényeinek figyelembevételét. Ez lenne az a megoldás, amely kioltaná a statisztikai szemlélet primátusát, és támogatná a diverziós eljárások alkalmazásában a büntetési célok hatékonyabb megvalósulását. Fontos az is, hogy a gyakorló ügyészek és

⁴⁵ A 2012. évi C. törvény 16.§ a legsúlyosabb erőszakos bűncselekményeknél leszállította a büntethetőség alsó korhatárát, a 2012. évi II. törvény XXIII. fejezete bevezette a szabálysértési elzárással sújtható szabálysértéseket.

⁴⁶ Magyarországon az Országos Bűnmegelőzési Bizottság a bűnmegelőzésben támogatta a kortárs-mediációt, a konstruktív konfliktusmegoldást, a jóvátételi módszert, a kommunikációs és önismereti programokat, amelyeket alap- és középfokú oktatási intézményekben, gyermekjóléti szolgálatoknál és gyermekotthonokban valósítottak meg. Jelenleg a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács ilyen programokat nem működtet a rendelkezésre álló adatok szerint. GYURKÓ Szilvia – VIRÁG György: Az iskolai erőszak megítélésének különbségei és hasonlóságai a gyermekvédelmi és az oktatási intézményrendszerben. Budapest, 2009. 47., www.bunmegelozes.info a 2015. január 29-i állapot szerint.

⁴⁷ GÖNCZÖL Katalin: A helyreállító igazságszolgáltatás filozófiája. In: Büntetőjogi Kodifikáció 2007/2. 3.

bírák maguk is szembesüljenek azzal, hogy az áldozatok érzelmi megrázkódtatása nem „forintosítható”, különösen olyan országrészben, ahol az embereknek még a tömegközlekedési eszköz használata is pénzügyi megterhelést jelent. Be kellene mutatni azt, miben különbözik az eredményes mediáció a kártérítésre kötelező ítélettől és a magánvádas eljárásból ismert békéltetéstől. Hangsúlyt kellene fektetni a helyreállítást célzó eljárás közösségi szankciókhoz közel álló jellegére. A rendetlenkedő gyermekek úgy is felelőssé tehetőek a cselekedeteikért, hogy visszavezethetők a közösségbe. Ha a gyakorlat hosszú távon sem változik meg, akkor a büntetőjogi normák speciálprevenციót és a fiatalkorúaknál a reintegrációt is célzó büntetés-kiszabási szempontjai aligha valósulhatnak meg. Ezzel az igazságszolgáltatási rendszer tovább mélyítheti a társadalmi, szociális szakadékokat a kedvező és a kedvezőtlen társadalmi státuszú emberek között, legyenek ők elkövetők vagy áldozatok.⁴⁸

Practice of penal mediation concerning violent crimes

Summary

The study introduces the most significant observations of the researches analysing the crimes of violence in Hungary and also presents the practice of penal mediation concerning violent crimes. Penal mediation is usually ordered in the prosecutor stage of the penal process and it is permitted particularly in the cases of insignificant crimes. The judicial practice has not recognized the advantages of the restorative solution of violent conflicts either in the cases of adolescents or that of adults. This mediation has been ordered at the pleader's request in the judicial stage of the penal process. The social status of the perpetrators in the mediation ordered by the public prosecutor shows heterogeneity which can also be seen in the contents of the contracts. On the basis of the few judicial practices penal mediation after the accusation seems to be the privilege of the perpetrators with a favourable social status.

⁴⁸ 1978. évi IV. törvény 37.§, 108. § (1) bekezdés, 2012. évi C. törvény 79.§, 106. § (1) bekezdés.